

THE COMMON PATH OF GERMAN NATIONAL SOCIALIST AND ROMANIAN COMMUNIST TOTALITARIANISM

Laura Sasu, Ph.D. Candidate, “Transylvania” University of Braşov

Abstract: The present paper is a comparative analysis of the measures taken by the German national-socialism and the Romanian communism subsequent to their accession to power, that led to the instauration of the two totalitarian regimes. Post-totalitarian witness literature and historical sources reveal a common path of the two right-wing and left-wing totalitarianisms, regarding both the way of subordinating state institutions and gaining control of main power and authority centres and the offensive against entire segments of the population, their neutralisation or even programmatic extermination. Distinct in manifestation, yet identical in essence, the rules applied for identification of the unwanted group used by national-socialism and by communism are in the same absurd register. The extermination objective is ideologically ratified either by the theory of racial supremacy or by the class struggle doctrine provided by the soviet model. Totalitarian atrocity tends to be constant, by its objective of extermination of unwanted groups, and only differs quantitatively, the victim numbers depending on the method, the context and the duration of actions. The extermination of entire population categories, as a declared goal of both instances of totalitarian power, is the common ground for a series of measures and actions taken to annihilate and effectively eliminate these categories. The methods linked to the extermination objective include any practices, that – either by immediate or long-term effects – actually and inherently substitute formal death sentences. The voice of history and of testimony are silenced for a while in this respect, but in time – yet only subsequent to the collapse of totalitarianism – they will recover and reconstitute as much as possible of the objective past.

Keywords: totalitarianism, national-socialism, communism, concentration camp, prison

Monopol: Odată ajunse la putere prin legitimarea *de facto* şi/sau *de jure* asigurată prin alegeri organizate (chiar şi în condiţii discutabile) cele două partide, cel naţional socialist german (NSDAP) şi cel comunist român, vor lua neîntârziat o serie de măsuri menite să asigure monopolizarea puterii şi transformarea lor în partide-stat. Imediat după alegerile din Germania, poziţiile cheie în stat sunt ocupate de membri ai NSDAP, administraţia locală subordonată administraţiei Reich-ului, iar prin *Legea pentru reconstrucţia Reich-ului*¹ sunt desfiinţate parlamentele Land-urilor, conducerea acestora fiind subordonată conducerii Reich-ului. Justiţia este pusă şi ea sub control central, iar printr-o lege din 07.04.1933 devine posibilă concedierea tuturor funcţionarilor consideraţi neadecvaţi². Sunt desfiinţate sindicatele, iar dintre partide, partidul lui Otto Wels (SPD) este scos în afara legii, toate celelalte partide desfiinţându-se în mai puţin de două săptămâni. NSDAP îşi reglementează rolul de partid unic printr-un act normativ, *Legea privind înfiinţarea partidelor*³, care interzice formarea de noi partide sau reînfiinţarea celor pre-existente, pentru ca mai apoi să îşi consfinţească identitatea cu statul prin *Legea pentru asigurarea unităţii între partid şi stat*⁴.

¹ Gesetz über den Neuaufbau des Reiches din 30.01.1934, supranumită ulterior şi cea de-a doua Lege de înputernicire.

² Care nu deţineau calificarea, rasa sau atitudinea politică corespunzătoare.

³ Gesetz zur Neubildung von Parteien din 14.07.1933.tr.n.

⁴ Gesetz zur Sicherung der Einheit von Partei und Staat din 01.12.1933.tr.n.

Nu în ultimul rând, este asigurată și *curățarea culturii germane*⁵ prin supravegherea atenta a vieții culturale de către nou înființata *Cameră pentru cultura Reich-ului*.⁶ Toate organizațiile societății civile fiind astfel controlate, rămâne un singur punct în calea stabilirii monopolului total al puterii, și anume, aservirea armatei și a poliției: sub acuzația unor acțiuni subversive,⁷ E. Röhm⁸ este arestat și executat împreună cu alți membri ai SA,⁹ care este apoi desființată, sarcinile acesteia fiind preluate de Gestapo, iar SS¹⁰ devine principalul executant al instrucțiunilor NSDAP. Astfel, toate frăiele fiind prinse într-o mână, o altă lege va stabili rolul de *conducător*¹¹ al Reich-ului în persoana lui A. Hitler care, după moartea lui Hindenburg, va deține titlul de *Conducător și cancelar* al Reich-ului,¹² ajungând astfel de la conducerea partidului, la conducerea statului, apoi a justiției și în cele din urmă a armatei, practic la monopolul puterii Reich-ului. Imaginea geamănă a pașilor urmați imediat după alegeri de către alt partid cu ambiții totalitare poate fi recunoscută în succesiunea evenimentelor din România postbelică: „Din acel moment, mai încet sau mai rapid, în funcție de interesele sovietice internaționale, comuniștii români au urmat strategia tranșării, felie cu felie, a corpului politic și, unul după altul, au preluat controlul asupra principalelor centre de putere, autoritate și influență simbolică.”¹³ În cadrul unui maraton decizional, ce avea în vedere cimentarea puterii politice dobândite, în recent proclamata Republică Populară Română vor fi parcurse aceleași etape: în primă instanță, este dizolvată Adunarea Deputaților¹⁴ și substituită cu un nou organism *Marea Adunare Națională*,¹⁵ este adoptată o nouă *Constituție*¹⁶ și se aduc amendamente *Codului Penal*.¹⁷ Legile, promulgate în acest context, vizează - întocmai celor adoptate de NSDAP în Germania - educația,¹⁸ cultele,¹⁹ lichidarea sindicatelor, naționalizarea, și, în plus, începând cu 1949 colectivizarea. Evoluția ulterioară pare - privită (și) retroactiv - de neimaginat și de neanticipat. Inimaginabilul, și imposibilul, devenit posibil sub tutela comunismului stalinist din România, avea să fie emblematic pentru momentul anilor 1950 (primul deceniu comunist), perioadă „când represiunea a cunoscut formele ei cele mai grotești.”²⁰ Lipsa de precedent, absurditatea, și iraționalitatea au devenit atuuri ale puterii totalitare acționând în mod paralizant asupra viitoarelor victime.

⁵ Prin distrugeri de cărți, trierea profesorilor și studenților.

⁶ Reichskulturkammer înființată la 29.09.1933.tr.n.

⁷ Cunoscută sub denumirea de Röhm-Putsch.

⁸ Aflat la conducerea batalioanelor de asalt cunoscute și sub denumirea de Cămășile Brune (Sturmabteilung - SA) .

⁹ Numeroși membri ai SA fiind închiși în lagăre de concentrare.

¹⁰ O altă organizație paramilitară dezvoltată exclusiv de NSDAP (Schutzstaffel - SS).

¹¹ Führer.

¹² Führer und Reichskanzler.tr.n.

¹³ V. Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate - O istorie politică a comunismului românesc*, Ed. Polirom, Iași, 2005, p.115.

¹⁴ 24.02.1948

¹⁵ 28.03.1948

¹⁶ 13.04.1948

¹⁷ 27.02.1948

¹⁸ 3.08.1948

¹⁹ 4.08.1948

²⁰ C. Troncotă, *Torționarii*, Ed. Elion, București, 2006, p.80.

Pas cu pas către impas: Într-o adevărată vivisecție a constituției națiunii, ofensiva împotriva celor neagreați, a tuturor celor care nu corespundeau concepției național-socialiste asupra societății, deținuți politici, recidiviști, homosexuali, sectanți, asociați, etc. s-a concretizat în Germania într-o primă fază, prin izolarea acestora în lagăre de concentrare. Urmărirea evreilor este inițial caracterizată doar de boicotarea, sub diferite forme, a activităților profesionale și va fi treptat întărită de măsuri ale statului împotriva lor, iar politica se schimbă într-o a doua etapă, caracterizată de excluderea evreilor prin îngrădirea unor drepturi ale acestora. Odată cu *Legea apărării cinstei și sângelui*²¹ este sporită ofensiva statului împotriva populației evreiești, prin introducerea unei serii de interdicții²². Anul 1938 va aduce noi restricții, mult mai incisive, precum obligativitatea de a indica originea evreiască, atât în denumirea firmelor,²³ cât și în numele de botez, care (dacă nu era evident evreiesc) trebuia să primească adăugirea Israel sau Sara²⁴. La această prevedere se mai adaugă interdicția de a frecventa cursurile în școli și universități, retragerea licenței de liberă practică pentru medici și avocați,²⁵ precum și a carnetului de conducere. Toate aceste măsuri preced pogromurile din perioada 8-10.11.1938, cunoscute sub denumirea *Noaptea de cristal*²⁶, când sunt devastate 814 de afaceri,²⁷ 191 de sinagogi și arestați atâția evrei „câți pot încăpea în închisori.”²⁸ De aici până la faza ultimă a acțiunilor represive, numită și *Soluția finală a problemei evreiești*,²⁹ este un traseu relativ scurt: în 1941 este introdusă oficial obligativitatea purtării stigmatului, steaua galbenă a lui David, și exproprierea. Deportarea populației evreiești în est este prevăzută la doar câteva luni mai târziu și, odată cu ea, este stipulată și pierderea cetățeniei germane. Lagărul de concentrare și/sau de exterminare va fi de aici înainte (ne)locul³⁰ în care individul lipsit practic de toate determinările sale anterioare ale vieții sale - încape, ca individ viu, expus întru totul, pe mâna (bio)puterii³¹ totalitare și (bio)politicii acesteia. În mod analog și anticipabil, un prim obiectiv asumat și de comunismul românesc este neutralizarea oponentilor politici. Îndeplinirea acestui prim deziderat devine posibilă doar prin prealabila omogenizare poliției, prin eliminarea cadrelor neînregimentate intereselor stângii, precum și printr-un număr mare³² angajări de noi cadre recrutate și formate

²¹ Gesetz zum Schutz des deutschen Blutes und der deutschen Ehre din 15.09.1935 inițiată de A. Hitler și promulgată pentru a opri „acțiunile sălbatice individuale” trecând astfel „rezolvarea problemei evreiești (...) din mâinile partidului în mâinile justiției” J.Toland, *Viața lui Adolf Hitler*, Vol. II, Ed. Moldova, 1995, p.6.

²² Printre care și interdicția de a se căsători cu cetățeni germani arieni.

²³ 14.06.1938

²⁴ 17.08.1938

²⁵ 27.09.1938

²⁶ Reichskristallnacht.

²⁷ Proprietarilor fiindu-le impusă plata de daune, acoperirea din surse proprii a reparațiilor, confiscarea sumelor cu care erau asigurate, dar și presiuni ca acești să vândă afacerile lor unor arieni;

²⁸ Aproximativ 20000 fiind trimiși în lagăre, iar ordinul lui Heidrich mai prevedea să fie doar bărbați sănătoși pentru a putea fi trimiși ulterior în lagăre de concentrare. J.Toland, *Viața lui Adolf Hitler*, Vol. II, Ed. Moldova, 1995, p.7.

²⁹ Endlösung der Judenfrage. tr.n.

³⁰ G. Agamben, *Ce rămâne din Auschwitz. Arhiva și martorul*, Cluj, Ed. Idea Design & Print, 2006.

³¹ în sensul utilizat de M. Foucault preluat ulterior de G. Agamben, *Homo Sacer. Puterea suverană și viața nudă*, Cluj, Ed. Idea Design & Print, 2006;

³² efectivele poliției fiind efectiv dublate până în 1947, A.A. Spânu, *Organizarea și activitatea Direcției Generale a Poliției (6 martie 1945-31 decembrie 1947)* în Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor Securității, *Arhivele Securității*, volumul II, Editura Nemira, București, 2006, p.14-15, apud A. Mureșan, *Cronica unei sinucideri asistate*, Iași, Ed. Polirom, 2011, p.15.

de comuniști. Prin acest instrument³³ se inițiază un prim val de arestări „în zilele imediat următoare numirii lui Petru Groza: în intervalul 6.03-1.06.1945, aproape 2.000 de persoane au fost internate în lagărele de la Caracal și Slobozia, aflate sub pază militară sovietică.”³⁴ Mai târziu, la urmărirea numeroaselor persoane declarate „dușmani ai poporului” (asupra cărora planau suspiciuni - mai mult sau mai puțin justificate - de apartenență la organizații anticomuniste sau orientarea politică era considerată deviantă, reacționară și, deci, dușmănoasă) sunt angrenate și alte instituții aflate în subordinea guvernului P. Groza, precum Corpul Detectivilor sau Serviciul Special de Informații.³⁵ În plus, încă din vara anului 1947, parte din sarcinile acestor instituții vor fi preluate de Direcția Generală a Siguranței Statului și apoi continuate de Direcția Generală a Securității Poporului, înființată în anul 1948. Arestări în masă, cu totul asemănătoare celor din *noaptea de cristal*, au loc în acest an, acestea fiind organizate în așa fel încât să garanteze capturarea unui număr cât mai mare de persoane declarate *dușmani ai poporului*, numărul de arestări atingând uneori cifre record precum în „15 mai 1948, una din acele mari nopți polițienești când dubele circulau de-a lungul României până în zori.”³⁶ Diferită în manifestare, dar identică în esență, norma de identificare a grupului indezirabil folosită de național-socialism și de comunism se situează în același registru al absurdului: „În timpul *anchetei nu cereți probe* dacă *acuzatul a acționat în vorbă* sau în *faptă* împotriva puterii sovietice. Prima întrebare pe care trebuie s-o puneți este: Din ce *clasă socială* face parte? Care-i este *originea*? Ce *educație* și ce *meserie* are? Aceste întrebări *decid soarta* acuzatului.”³⁷ Sub povăța și în deplină obediență față de învățăturile mai marelui frate sovietic, comunismul românesc a pășit și el cu pași mărunți și repezi pe calea astfel deschisă spre aberant. Mai mult decât condamnarea discreționară a *dușmanului poporului*, selectat din rândul categoriilor - stabilite fără noimă sau consecvență - anti-logica va atinge cotele sale maxime în practicile comuniste, prin căutarea asiduă și *demascarea*, ridicată ulterior la rangul de politică de partid, a crengilor uscate din propria ogradă: „În mentalitatea stalinistă, detectarea dușmanilor *din rândurile noastre* era chiar mai importantă decât descoperirea *dușmanilor de clasă* definiți cu claritate, deoarece primii erau mult mai dificil de *demascat*.”³⁸ Furia roșie a stângii dezlănțuite de comunismul stalinist în România nu va pregeta să-și demoleze - la propriu printr-un adevărat „*regim de exterminare*”³⁹- nu doar oponenții reali, ci și pe cei bănuți, imaginați, dar ulterior pe cei artizanal confecționați, alături de proprii colaboratori, întemeietori, ideologi sau chiar conducători, precum și alături de orice alte persoane, găsite vinovate de orice culpe, reale sau inventate, sub unicul criteriu justificativ – de a servi momentan intereselor celui sau celor care se află la acel moment în

³³ Aflat alături Formațiunile Patriotice de Luptă de sub comanda directă a lui Emil Bodnăraș.

³⁴ A.A. Spănu, *Organizarea și activitatea Direcției Generale a Poliției (6 martie 1945-31 decembrie 1947)* în Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Arhivele Securității, volumul II, Editura Nemira, București, 2006, p. 17; a se vedea și Interviu cu Nicolae Purcărea în Cosmin Budeancă (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă III*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 160 apud A. Mureșan, *Cronica unei sinucideri asistate*, Iași, Ed. Polirom, 2011, p.15.

³⁵ Sub conducerea aceluiași Emil Bodnăraș.

³⁶ V.Ierunca, *Fenomenul Pitești*, Ed.Humanitas, București, 1990, p.23.

³⁷ C. Andrew, O. Gordievski, *KGB - o istorie a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, All, București, 1994, p. 32.

³⁸ V. Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate – O istorie politică a comunismului românesc*, Ed. Polirom, Iași, 2005, p.117.

³⁹ M. Vulcănescu, *Ultimul cuvânt*, Ed. Humanitas, București, 1992, p.145.

postura de autoritate și control. Dacă ar fi avut și cea mai vagă reprezentare a ceea ce îi aștepta, toți - începând cu Regele Mihai, liderii, membrii și susținătorii tuturor forțelor politice (de la I. Maniu până la Șt. Foriș, L. Pătrășcanu sau chiar Ghe. Gheorghiu-Dej⁴⁰), elitele intelectuale (de la academicieni până la studențime), reprezentanți ai diferitelor culte, ai diferitelor pături sociale (de la burghezi, la țărani și muncitori) și din toate categoriile de vârstă (de la elevi la octogenari) - și-ar fi făcut un plan, orice plan, de scăpare. Mulți dintre ei au fost declarați pe diferite criterii *dușmani ai poporului*,⁴¹ au fost apoi anchetați, judecați, și condamnați, ca înainte de moarte, să treacă (și) prin - ceea ce este cunoscut sub denumire generică - *sistemul concentraționar comunist*, o gaură destul de vizibilă de vărsat pe obrazul umanității. Acest celălalt obraz pătat de practicile totalitarismului este mai puțin cunoscut decât îngemănatul său de dreapta, substituit simbolic și reprezentat conceptual de punctul geografic Auschwitz. Pentru a rămâne în același registru voi reține Piteștiul, ca epicentru simbolic al ororii sistemului carceral românesc și *centru de reeducare* comunist apropiat din numeroase puncte de vedere de antecedentul său mai cunoscut, *lagărul de concentrare și/sau exterminare* național-socialist. Evoluția politico-socială, economică și culturală a României, ca țară de după *Cortina de Fier*, este consemnată și reconstituită pe baza unor evidențe istorice,⁴² ce nu au putut fi complet denaturate de imaginea cu totul artificială⁴³ proiectată - cu o consecvență demnă de o cauză mai bună - atât în plan intern, cât și în exterior de propaganda partidului stat în următoarea jumătate de veac. În spatele Cortinei de Fier, România era – totuși – într-o anumită măsură, la vedere. Nu se poate spune același lucru însă, și despre desfășurarea evenimentelor de *după cel de-al doilea rând de gratii*, și anume gratiile închisorilor și lagărelor comuniste. Partidul-stat va avea mulți și multe de ascuns după aceste gratii.

Gratiile de după gratiile Cortinei de Fier: De la momentul 1948 încolo, în lumina a două mari obiective ale consolidării puterii stat, se disting două categorii de măsuri: pe de o parte identificarea și eliminarea oricăror persoane capabile sau susceptibile să opună rezistență noului regim sau să aducă prejudicii de orice fel acestuia și, pe de altă parte, utilizarea acestora și a pedepselor aplicate lor, sub forma unui capital de teroare pentru ținerea în șah a întregii populații, care să abandoneze orice îndrăzneală de a se desolidariza, fie și prin cel mai insignifiant gest, de politica partidului stat. Dacă în campanie electorală național-socialistii germani au găsit modalitatea de a-i elimina pe comuniștii germani ai KPD-ului prin arestări în masă și concomitent au înțeles să utilizeze acest abuz în propaganda proprie, sub titlul de război împotriva bolșevizării Germaniei, comuniștii nu vor fi mai prejos nici în această privință și vor dezlănțui în România o *campanie de denazificare*, care - sub titulatura aceasta - ascundea o strategie de epurare a societății de orice elemente potrivnice

⁴⁰Suspiciunile că ar fi fost iradiat (eliminat prin metoda *Radu* denumirea iradierii în codul secret al Securității) nu au putut fi nici infirmate, nici confirmate: ”Probabil, nu vom avea niciodată probe concrete care să ateste că Dej a fost omorât. Guvernele comuniste, ca și cele fasciste, s-au străduit din răsuputeri să nu lase dovezi scrise despre asasinatelor lor politice la nivel înalt, și să reducă la minimum numărul persoanelor care ar putea depune mărturii asupra implicării lor în aceste odioase operații”, I. M. Pacepa, *Cartea neagră a securității*, vol. II, Ed. Omega, București, 1999, p.114.

⁴¹ceea ce de fapt traducea dușmani ai partidului.

⁴²devenind astfel mai lesne recuperabilă, prin demersul analizelor și cercetărilor ulterioare.

⁴³Rezultat al „științei dezinformării” promovată de serviciile secrete sovietice. *Cartea neagră a securității*, vol. III, Ed. Omega, București, 1999, passim.

comunismului, legitimându-și astfel demersurile, care includeau urmăriri și arestări, pentru a le valorifica apoi - cu mult cinism propagandistic - ca luptă în numele poporului împotriva elementelor naziste, destabilizatoare. S-a ținut, în această campanie de izolare și anihilare a *dușmanilor poporului*, spre două mari segmente ale societății: în primul rând, trebuiau eliminați dușmanii de temut, capabili să conceapă, să articuleze, să organizeze și să pună în practică o contraofensivă reală, și anume elitele societății (fie ele politice, intelectuale, religioase sau militare); în al doilea rând, era necesară eliminarea tinerei generații, alcătuită preponderent din studenți și elevi, care reprezenta un potențial pericol prin experiența și educația politico-civică (venită la pachet cu vechiul sistem de valori), prin înflăcărea specifică vârstei, dar și printr-o anumită frondă specifică generației respective, identificată de L. Boia sub denumirea *ofensiva tinerilor*.⁴⁴ Aceste două mari categorii, pe cât de eterogene, pe atât unite în jurul unei - corect intuite - antinomii de fond în relație cu comunismul și regimul instaurat sub această denumire, vor fi comasate după război într-o nouă, unică categorie: categoria *deținuților politici* ai regimului comunist. În perioada imediat următoare anului 1947 spațiul carceral românesc se va dovedi neîncăpător, la propriu, pentru a putea găzdui numărul delirant de - proaspăt unși - *dușmani ai poporului*. Politica uniformizată în întreg sistemul penitenciar, precum și în lagărele de muncă silnică, a fost una „*de exterminare*”⁴⁵. Nici mai mult, nici mai puțin. Obiectivul de exterminare este consfințit ideologic prin lecții de principiu și de conduită oferite cu generozitate de modelul sovietic: „Noi *nu luptăm* împotriva unor *indivizi*. Noi *exterminăm* clasa socială a *burgheziei*.”⁴⁶ Ceea ce avea să își permită autoritatea totalitară - de această dată de stânga - cu deținuții politici, dușmani ai partidului și deci „dușmani ai poporului” și „dușmani de clasă”, nu este (din numeroase puncte de vedere) cu nimic mai prejos (sau mai presus) de ceea ce își permisesese totalitarismul de dreapta cu deținuții din lagărele Reich-ului și ale teritoriilor ocupate.

Lagărul: musulmanul la el acasă: Sub denumirea *lagăr de concentrare pentru persoane civile*⁴⁷ național-socialismul înființează începând cu 1933 până în 1945 peste 1000 de unități unde reține în *arest preventiv*⁴⁸ un număr din ce în ce mai mare de persoane, inițial cetățeni germani - oponenți politici (comuniști și social-democrați), apoi categorii neconforme cu imaginea ideală a societății național-socialiste precum homosexuali, sectanți, persoane asociale (recidiviști sau șomeri) și ulterior evrei și romi. O nouă etapă în dezvoltarea și răspândirea lagărelor este consecința directă a declanșării războiului, prin invazia Poloniei și apoi ocuparea altor teritorii. Se înființează un număr din ce în ce mai mare lagăre, ele fiind diferențiate ulterior pe categorii în funcție de condițiile în care erau ținuți deținuții și de rata mortalității. O ultima fază, care coincide cu războiul împotriva Uniunii Sovietice, se înregistrează o creștere semnificativă a numărului noilor lagăre înființate pe teritoriile

⁴⁴ ”Se petrece în România dintre cele două războaie mondiale o extindere considerabilă a elitei intelectuale: consecință a progresivei democratizări. Fenomenul se propagă începând cu generația cea mai tânără, așa că ponderea tinerilor intelectuali crește, cu toate consecințele, bune sau mai puțin bune, care decurg de aici: mai mult idealism, mai multă îndrăzneală, o mai mare înclinare spre extreme...” L. Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală Românească între 1930 și 1950*, Ed. Humanitas, București, 2012, p.21.

⁴⁵ A. Mureșan, *Cronica unei sinucideri asistate*, Iași, Ed. Polirom, 2011, p.17.

⁴⁶ C. Andrew, O. Gordievski, *KGB - o istorie a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, All, București, 1994, p. 32.

⁴⁷ Konzentrationslager für Zivilpersonen tr.n.

⁴⁸ Schutzhaft tr.n.

ocupate, în care majoritatea deținuților nu aveau cetățenie germană, fiind - de fapt - prizonieri de război civili. Lagărul de concentrare devine în această perioadă lagăr de muncă silnică și/sau lagăr de exterminare. Munca silnică va deveni un important instrument de susținere a industriei de război iar exploatarea deținuților în acest scop va da naștere unui nou concept, cel de *exterminare prin muncă*, unde instrumentalizarea exterminării este realizată într-o formulă cu randament maxim, prin consumul unui quantum cât mai redus de resurse și exploatarea ultimului resort vital al deținuților. Această abordare a permis aducerea omului la stadiul de *non-om* de așa cum îl numește G.Agamben, iar dacă acesta nu pierdea răpus de inaniție, boli, emaciare sau epuizare, dar devenea incapabil de muncă era automat condamnat la moarte: eutanasiu, prin injectare cu fenol, prin împușcare sau prin deportarea într-un lagăr de exterminare, unde va fi ucis prin gazare. Două lagăre, Auschwitz-Birkenau și Majdanek, au funcționat inițial doar ca lagăre de muncă silnică, dar au fost dotate ulterior cu camere de gazare, activând astfel, în final, atât ca lagăre de (exterminare prin) muncă silnică, cât și ca lagăre de exterminare propriu-zisă. Auschwitz-ul a devenit, în acest sens, un simbol al tuturor lagărelor de concentrare, de muncă și de exterminare, ca loc al unei situații-limită, al unei extreme, unde lagărul de concentrare și lagărul de exterminare coincid, transformând Auschwitz-ul în „ne-locul”⁴⁹ nașterii *musulmanului*, a non-omului în viață.

Istoria tace. Rămâne mărturia: Se pare că atrocitatea totalitară, prin obiectivul asumat de exterminare a grupurilor declarate potrivnice, tinde să fie constantă și diferă adesea strict cantitativ, numărul de victime oscilând în funcție de metoda, contextul sau timpul, pe care îl are la dispoziție pentru a se desfășura în voie. Dacă național-socialismul se concentrează pe eliminarea celor care nu corespund idealului purității rasiale ariene, comunismul va declara război generic clasei „asupritoare” a burgheziei, ambele revendicându-și doctrinar abordarea din curente ideologice sau teorii mai largi, scoțând adesea din context punctual ideile ce le servesc, dezvoltându-le apoi în sensuri cu totul divergente de cadrul lor inițial, care va rămâne nu numai paralel, dar și afectat de asocierea lui abuzivă cu ceea ce avea să devină practica totalitară în numele său. De la teoria economică marxistă⁵⁰ - a redistribuirii *valorii surplus* și previziunile despre *dispariția* (nu exterminarea) *claselor sociale* în socialism și apoi uniformizarea utopică într-un comunism, în care - prin egalitarismul idealizat dublat de suficiența și disponibilitatea bunurilor - ar dispărea în mod natural chiar și necesitatea existenței unei guvernări sau a instituțiilor polițienești și până la partidul-stat autoritar, la totalitarism și la statul comunist de tip polițienesc este o cale destul de lungă. În mod similar, teoria *superiorității*⁵¹ unei subcategorii a rasei *ariene*, subclasa *nordicilor*, ca titulară a esenței pure a civilizației europene, a fost decupată de A.Hitler dintr-o tradiție rasistă mai veche și mai difuză și pusă în contextul unei teorii a conspirației tuturor forțelor non-germane, de la iudaism la comunism, la capitalism și până la romano-catolicism⁵², de subjugare a nordicilor arieni superiori: astfel orice ofensivă a acestora ar

⁴⁹ G.Agamben, *Ce rămâne din Auschwitz. Arhiva și martorul*, Cluj, Ed.Idea Design & Print, 2006, p. 37.

⁵⁰ M.G.Roskin, R.L.Cord, J.A.Medeiros, W.S.Jones, *Political Science*, Ed. Prentice Hall Inc., New Jersey, 1997, p.106.

⁵¹ Amestecând noțiuni și teorii dintre cele mai variate de la concepte darwiniste la *Übermensch-ul* lui Nietzsche, care, de altfel, se declarase explicit împotriva antisemitismului și a naționalismului german.

⁵² M.G.Roskin, R.L.Cord, J.A.Medeiros, W.S.Jones, *Political Science*, Ed. Prentice Hall Inc., New Jersey, 1997, p.114.

traduce – de fapt – o defensivă și o legitimă încercare de eliberare a potențialului și destinului glorios al rasei ariene nordice și, deci, a națiunii germane. Însă, chiar și baza acestei delimitări - fie ea considerată corectă, acceptabilă sau absurdă - folosită pentru segregarea indivizilor indeziderabili va rămâne una *pur teoretică*, întrucât în practică toate granițele ei vor fi încălcate pentru a face loc tuturor indivizilor considerați *inoportuni* de puterea totalitară, și nu doar celor declarați dușmani în lupta pentru puritatea rasială sau în lupta de clasă pentru egalitate și echitatea socială: în lagărul de concentrare vor încăpea deopotrivă *arieni și non-arieni* (comuniști arieni, recidiviști arieni, homosexuali arieni, arieni cu handicapuri fizice sau boli psihice), prizonieri de război, iar închisoarea comunistă va înghiți cu generozitate și reprezentanți ai *burgheziei*, dar și *muncitori și țărani*, sioniști, regaliști, legionari, țăraniști, liberali, și paradoxal, chiar și proaspăt înregimentați, complet aserviți și cu adevărat convinși comuniști.⁵³ În ceea ce privește metodele utilizate pentru eliminarea celor nedoriți, se poate vorbi despre o aliniere comună a acestora, rezultată în mod direct din obiectivul declarat de exterminare, ce permitea includerea oricăror practici care (prin efectele imediate sau pe termen lung) substituie practic sentința formală și executarea unei condamnări la moarte. Metodele de exterminare vor fi (în funcție de contextul punctual în care sunt aplicate) mai lente sau mai rapide, mai elaborat tehnicizate sau mai rudimentare, mai canalizate sau mai arbitrare: diferențele ce decurg de aici în privința metodelor de exterminare folosite în lagărul național-socialist și în gulagul comunist reflectă în fond aplicarea acelorași principii în contexte diferite cu specificități și particularități punctuale, iar ”numărul victimelor nu-i epuizează în vre-un fel oroarea.”⁵⁴ Astfel au luat naștere noi concepte precum exterminarea prin muncă, exterminarea prin inaniție, sau producția de cadavre. Martin Heidegger vorbește încă din 1949 despre această „producție de cadavre”⁵⁵ iar Hannah Arendt pune problema tehnicizării procesului de exterminare vorbind despre ”fabricarea cadavrelor”⁵⁶ pornind de la o exprimare în acest sens, ce aparținea unui medic nazist care descria cum totul decurgea „ca pe bandă rulantă”⁵⁷. G.Agamben subliniază de asemenea faptul că „la Auschwitz nu se murea ci se produceau cadavre. Cadavre private de moarte, non-oameni ale căror decese erau degradate la rangul de producție în serie.”⁵⁸ Sigur că, în primă instanță, este vorba și de o cuantificare, de număr, de statistică, însă nici din acest punct de vedere nu se poate vorbi despre o încadrare unanim acceptată: sigur că cifrele de ordinul milioane exterminați în mod programatic în lagărele naziste sunt cifre grele atunci când sunt trecute pe hârtie ca figurative numerice a milioane de vieți curmate și milioane de ochi închiși în chinuri de o amploare și de o oroare de nejustificat. La fel sunt și cele „aproximativ o sută de milioane”⁵⁹ de victime ale comunismului. Statistica are un cuvânt de spus, însă pentru istorie. Nu și pentru

⁵³ Din această ultimă categorie avea să facă parte unul din pionii cheie ai reeducării de la Pitești, Eugen Țurcanu.

⁵⁴ ”numărul victimelor nu-i epuizează în vre-un fel oroarea” G. Agamben, *Ce rămâne din Auschwitz. Arhiva și martorul*, Cluj, Ed. Idea Design & Print, 2006, p.49.

⁵⁵ M. Heidegger, *Bremer und Freiburger Vorträge*, GA vol.79, Frankfurt a.M., Klostermann, 1994, p.56.

⁵⁶ H.Arendt, *Essays in Understanding*, Harcourt Brace, New York, 1993, p.13.

⁵⁷ ”auf laufendem Band”, R.Hilberg, *The Destruction of the European Jews*, New York, Holmer-Meyer, 1985, p.1032.

⁵⁸ G.Agamben, *Ce rămâne din Auschwitz. Arhiva și martorul*, Cluj, Ed.Idea Design & Print, 2006, p.50.

⁵⁹ Chinezi, ruși, iugoslavi, polonezi, bulgari, albanezi, cehi, afgani, nord-coreeni, vietnamezi, etiopieni, angolezi, maghiari sau nicaraguani St. Courtois, N.Werth, J.L. Panne, A.Paczkowski, K.Bartosek, J.Margolin, *The Black Book of Communism. Crimes, Terror, Repression*, trad. J.Murphy și M.Kramer, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, Londra, 1999, p.4.

oricare dintre acești oameni, care înainte de a deveni milioane, cifre și victime au fost oameni, vii, iar viețile lor au fost curmate cu apriga coerență a unui context cu totul nou: sub pretext moral, de organizare și de universalitate.⁶⁰ Aducând atingere gravă umanității, sub pretenția morală de a duce o luptă în interesul fericirii și bunăstării ei și reclamând universalitatea ideologiei sale, comunismul nu a făcut altceva decât să ducă încă un pas mai departe ceea ce făcuse, în mod absolut comparabil, național-socialismul prin aceeași proiectare pe fondul binelui națiunii germane a eliminării absolut necesare (și deci morale) a oricăror persoane aflate conform ideologiei sale în calea împlinirii destinului măreț al națiunii. Comunismul este din acest punct de vedere un geamăn monozigot al național-socialismului, care s-a dezvoltat dincolo de o graniță națională pe parcursul a peste 70 de ani, ceea ce explică și perfecționarea sistemului său de represiune, dar și numărul proporțional mai mare al victimelor sale. Și tot prin aceste aspecte ale extinderii sale temporale, demografice și geografice se explică și perfecționarea tehnicilor de mascare a crimelor săvârșite. Dosirea adevărului este pusă în practică sistematic și cu succes. În acest context, istoria amuțește pentru un timp. Glasul istoric stă o vreme adânc cufundat în tăcerea măsluirii momentului. Cu trecerea timpului – dar numai la sucombarea totalitarismului - își va reveni și va reconstitui, după puțină, trecutul obiectiv. Se vor putea face statistici, se vor putea număra victimele, se vor putea stabili procentele aproximative de supraviețuire însă ceea ce nu se va putea face prea lesne sau aproape deloc, nu se va putea aproxima natura și cantitatea suferinței celor care (înainte de moarte) au trebuit să pășească prin acest coridor al dezumanizării. Victimele sunt singurele, care păstrează întipărită în ființa lor esența faptului de a fi fost declarate, apoi tratate și - conform paradigmei propusă de G.Agamben - în final transformate în *non-oameni*.⁶¹ Majoritatea victimelor au îngropat mărturia acestui supliciu în ei, și apoi mai adânc, în gropile comune sau în crematoriile pe care (în ultimă instanță) le-au populat. Mărturia lor este departe și nicăieri. Însă, mărturia puținilor supraviețuitori devine astfel cu atât mai relevantă și mai valoroasă.

BIBLIOGRAFIE:

Agamben, Giorgio, *Ce rămâne din Auschwitz. Arhiva și martorul*, Cluj, Ed. Idea Design&Print, 2006.

Agamben, Giorgio, *Homo Sacer. Puterea suverană și viața nudă*, Cluj, Ed. Idea Design&Print, 2006;

Andrew, Christopher, O. Gordievski, *KGB - o istorie a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, Ed. All, București, 1994

Arendt, Hannah, *Essays in Understanding*, Harcourt Brace, New York, 1993

⁶⁰ V.Volkoff, *Treimea răului. Rechizitoriu în procesul postulat al lui Lenin, Troțki și Stalin*, Ed. Anastasia, București, 1996, p.12.

⁶¹ „înainte de a fi lagărul morții, Auschwitzul este locul unui experiment încă negândit, în care, dincolo de viață și de moarte, evreul se transformă în musulman, iar omul în non-om.” G. Agamben, *Ce rămâne din Auschwitz. Arhiva și martorul*, Cluj, Ed. Idea Design & Print, 2006, p.38.

- Boia, Lucian, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală Românească între 1930 și 1950*, Ed. Humanitas, București, 2012
- Budeancă, Cosmin (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă III*, Ed. Polirom, Iași, 2009
- Courtois, Stephane, N.Werth, J.L. Panne, A.Paczkowski, K.Bartosek, J.Margolin, *The Black Book of Communism. Crimes, Terror, Repression*, Trad. J.Murphy și M.Kramer, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, Londra, 1999
- Heidegger, Martin, *Bremer und Freiburger Vorträge*, GA vol.79, Frankfurt a.M., Klostermann, 1994
- Hilberg, Raul, *The Destruction of the European Jews*, New York, Holmer-Meyer, 1985
- Ierunca, Virgil, *Fenomenul Pitești*, Ed. Humanitas, București, 1990
- Mureșan, Alin, *Cronica unei sinucideri asistate*, Iași, Ed. Polirom, 2011,
- Pacepa, Mihai Ion, *Cartea neagră a securității*, vol. II, Ed. Omega, București, 1999
- Roskin Michael, R.L.Cord, J.A.Medeiros, W.S.Jones, *Political Science*, Ed. Prentice Hall Inc., New Jersey, 1997
- Spănu Alexandru-Alin, *Organizarea și activitatea Direcției Generale a Poliției (6 martie 1945-31 decembrie 1947) în Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Arhivele Securității*, volumul II, Editura Nemira, București, 2006
- Tismăneanu, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate - O istorie politică a comunismului românesc*, Ed. Polirom, Iași, 2005
- Troncotă, Cristian, *Torționarii*, Ed. Elion, București, 2006
- Toland, John, *Viața lui Adolf Hitler*, Vol. II, Ed. Moldova, 1995
- Volkoff, Vladimir, *Treimea răului. Rechizitoriu în procesul postului al lui Lenin, Troțki și Stalin*, Ed. Anastasia, București, 1996
- Vulcănescu, Mircea, *Ultimul cuvânt*, Ed. Humanitas, București, 1992